

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОЕКТУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Постановка проблеми. Необхідним компонентом наукового дослідження є методологічні засади, які включають мету, завдання, об'єкт і предмет, філософські принципи, підходи і методи. Філософська методологія, як правило, представлена такими принципами: об'єктивності, наочності, науковості, історичності і логічності, активності суб'єктів дослідження, практики, детермінізму, ізоморфізму, сходження від абстрактного до конкретного, системності, інтервальності тощо. Наведені принципи не є класифікованими. Підґрунтями класифікації можуть бути: застосування принципів в усіх науках і в деяких: наприклад, принцип об'єктивності є всезагальним, а принцип ізоморфізму – слід використовувати зокрема при розробленні інформаційних технологій; спрямованість принципу на об'єкт дослідження, суб'єкт, процес, результат [1]. В якості загальнонаукової методології слід розглядати підходи – теоретичні концепції, які можна використовувати у всіх або в більшості досліджень. За українським тлумачним словником, підхід – сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь; ключ [2, с. 399]. У гуманітарній галузі застосовується велика кількість підходів, але вони не класифіковані. На нашу думку, підґрунтям класифікації слід розглядати стан об'єкта – статику (стан спокою, рівноваги; відсутність руху, розвитку [3, с. 380]) і динаміку (стан руху, хід розвитку, зміни чого-небудь [4, с. 754]). Статичний стан об'єктів, коли їх характеристики не змінюються з плином часу, слід вивчати із застосуванням таких основних підходів: системного, культурологічного, інтервального, ресурсного, тезаурусного. Динамічний стан об'єктів, характеристики яких змінюються за часом, вивчається за таких підходів: факторний, кібернетичний, діяльнісний, технологічний. Підґрунтям наведених вище підходів є системне і багатовимірне мислення. Виникнення системного мислення пов'язують з кібернетикою як наукою про управління в складних системах на основі отримання, переробки, збереження та застосування інформації [5, с. 7-14]. Багатовимірне мислення ґрунтується на філософії інтервальності (Ф. В. Лазарев).

Постановка завдання – розробка концептуальних положень проектування методологічних засад наукового дослідження (на матеріалі педагогіки).

Виклад основного матеріалу. Аналіз останніх досліджень і публікацій у галузі педагогіки показав, що вони, як правило, не утворюють системи взаємопов'язаних компонентів. На прикладі сукупності підходів розкриємо сутність кожного, структуру, функції та взаємозв'язок між окремими підходами. Так, системний підхід включає три види аналізу: структурний (результат – структура), функціональний (результат – функції (призначення) кожного елемента і системи), генетичний (розвиток системи та її елементів) [6]. У кінці ХХ ст. ученими було здійснено структурно-функціональний аналіз педагогічної системи, генетичний аналіз, визначено умови її цілісності [7, 8]. Із системним підходом пов'язані культурологічний та інтервальный [9, 10]. Культурологічний підхід було розроблено на стику культурології і конкретних наук (педагогіка, соціальна педагогіка, психологія тощо) [11]. Апарат культурології остаточно ще не сформовано; вчені Ростовської школи в якості об'єкта розглядають систему «Природа, людина, діяльність, суспільство, культура», а предмета – історико-культурний процес, що відбувається в системі [12]. Метою науки є дослідження цього процесу, передбачення його ходу та результатів на основі моделі. Вчені вважають, що історико-культурний процес є управляємим. На нашу думку, цей процес є багатовимірним; його підґрунтям виступають організація, управління, комунікація. У вітчизняній науці дослідження проблем культури почалося в кінці 50-х рр. через застосування системного, аксіологічного і діяльнісного підходів. Застосування аксіологічного підходу дозволило вченим розробити визначення культури як сукупності матеріальних і духовних цінностей, які було створено в минулому і створюються зараз у

процесі суспільно-історичної практики; вони характеризують історично досягнутий рівень розвитку суспільства [13, с. 196]. Позитивним в аксіологічному підході є широта розгляду об'єктів будь-якої сфери. Наприклад, компоненти соціально-педагогічної системи: цілі, принципи, зміст, методи і форми спільної діяльності – розробляються так, щоб вони були цінностями для суб'єктів. Обмеженість аксіологічного підходу полягає у відокремленості здобутків культури від діяльності людини. Подолання цієї обмеженості спостерігаємо у визначенні культури як соціально прогресивної творчої діяльності людства у всіх сферах буття і свідомості, єдності процесів опредмечування і розпредмечування, спрямованих на перетворення діяльності, перебудову багатства людської історії на внутрішнє багатство особистості, всебічне виявлення і розвиток сутнісних сил людини [14, с. 225-226]. У кінці 70-х – на початку 80-х рр. було розроблено дві концепції культури на основі діяльнісного підходу. Перша концепція ґрунтується на розумінні культури як процесу творчої діяльності суб'єктів; друга – розглядає культуру як специфічний спосіб діяльності [9, 12]. Друга концепція передбачає рішення завдання оптимізації вибору способу діяльності. На початку ХХІ ст. було запропоновано третю концепцію культури – діалогічну [15]. Діалогічний взаємозв'язок має місце на всіх етапах соціально-педагогічного процесу: орієнтувальному, пізнавально-перетворювальному, контрольно-рефлексивному. На останньому етапі системоутворювальним фактором є спілкування між суб'єктами в процесі порівняння отриманих результатів діяльності, а також усвідомлення цінності набутого досвіду [16, с. 21]. Вплив системного підходу виявляється в процесах систематизації досягнень культури, розробки її структури і функцій, дослідження генезису. На думку вчених, існує стільки культур, скільки сфер життя суспільства: економічна, екологічна, правова, педагогічна, інформаційна, художня тощо (В. М. Гриньова, М. К. Подберезський, А. Л. Столяревська та інші). Окремими напрямками наукового дослідження розглядаються культура діяльності, культура управління діяльністю (І. І. Кожевнікова, К. В. Яресько та інші). Вчені аналізували культуру діяльності як одновимірний об'єкт. Принцип інтервальності вимагає представляти об'єкт як багатовимірний, наприклад, культуру діяльності – через організацію, управління, спілкування (концепція поетапного формування розумових дій і понять П. Я. Гальперіна, Н. Ф. Талізін). Ураховуючи розвиток культури у ХХ ст., слід розширити визначення культури, а саме: культура – сукупність матеріальних, духовних і практичних досягнень суспільства. Отже, історичний розвиток ідеї культури виявив два основних аспекти: культура – це спосіб (дія або система дій) удосконалення матеріального, духовного і практичного компонентів життєдіяльності, а також людської моралі, соціальної відповідальності; культура – це досягнутий спосіб організації, управління і спілкування в процесі життєдіяльності, що реально існує й історично змінюється. Таким чином, сутність культурологічного підходу віддзеркалюють три концепції: аксіологічна, діяльнісна і діалогічна. Аксіологічна концепція пов'язана з соціально-педагогічною системою організації, компоненти якої являють собою цінності для людини, зокрема клієнта, що потребує соціальної допомоги, підтримки тощо. Діяльнісні концепції культури дозволяють розглянути діяльність як прояв культури, наприклад, здійснити спільну продуктивну діяльність (зв'язок культури і діяльності). Діалогічна концепція культури пропонує способи здійснення міжкультурної комунікації як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності педагога, соціального педагога, психолога, менеджера. Вплив культури спонукає суб'єктів до здійснення творчої діяльності, що може проявлятися через розробку і впровадження засобів, які впливають на об'єкт з метою його перевиховання, вирішення життєвих проблем, налагодження діалогу під час спільної діяльності.

Інтервальний підхід уявляє собою узагальнювання ідеї доповнюваності Н. Бора стосовно ситуації дуалізму, тобто констатації двох аспектів («волна – корпускула»), що виключають один одного при описі фізичних об'єктів (світла). Це й визначило перехід від одновимірного бачення фізичної реальності до двовимірного в межах квантово-механічного опису. Пізнавальний досвід ХХ ст. показав, що результати дослідження складних об'єктів у педагогіці, психології, культурології все більше відображаються засобами багатовимірного,

багаторівневого простору (педагогічна система, педагогічний процес тощо). Інтервальність як філософський принцип застосовується в філософії, інтервальній історії, інтервальній педагогіці тощо. Підґрунтям є уявлення стосовно багатоінтервальної, багатовимірної реальності та інтервальної природи пізнавального процесу. Відомо, що будь-який предмет, річ, явище має багато сторін свого розгляду (аспектів), але питання їх визначення не є остаточно вирішеним ні в філософії, ні в конкретних науках. Наслідком було введення поняття інтервалу. Згідно з теорією Ф. В. Лазарева, інтервал не просто фіксує той чи інший бік вивчаемого предмета поряд з іншими сторонами, які існують одночасно і актуально проявляють себе. У межах інтервалу (інтервальної ситуації) предмет виступає як ціле, по відношенню до якого всі інші можливі аспекти існують потенційно [10, с. 127]. Прикладами є процеси в соціально-педагогічній системі, які відбуваються за етапами. На орієнтувальному етапі як інтервалі системоутворювальним фактором є організація, що реалізується через соціально-педагогічну систему організації; на пізнавально-перетворювальному етапі системоутворювальним фактором є управління, яке реалізується через соціально-педагогічну систему управління і, нарешті, на етапі контролю і рефлексії системоутворювальним фактором є спілкування між суб'єктами, що реалізується через соціально-педагогічну систему спілкування. На кожному етапі (інтервалі) соціально-педагогічний процес розглядається як цілісність, умовою ефективного здійснення якого виступають відповідні соціально-педагогічні системи. Аналіз показує, що три підходи: системний, культурологічний та інтервальний – не тільки взаємопов'язані, але й доповнюють один одного. Так, соціально-педагогічна система як результат застосування системного і культурологічного підходів не була технологічною (емерджентна якість), тому що не враховувала особливостей кожного етапу. Застосування інтервального підходу дозволило сформувати емерджентну якість – технологічність – для сукупності педагогічних систем (організації, управління, спілкування).

У складних системах, компонентами яких є люди, що приймають рішення стосовно наявної ситуації, велику роль відіграють ресурсний та тезаурусний підходи. Сутність ресурсу розкрито в тлумачному словнику української мови: ресурс – 1) запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби; 2) засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності [17, с. 677]. У тлумачному словнику російської мови конкретизовано поняття запасів: природних, економічних, людських [18, с. 677]. У процесі функціонування соціально-педагогічної системи використовуються зовнішні та внутрішні ресурси. Вони є складником необхідної кількості різноманітності відповідно до закону У.-Р. Ешбі. Зовнішні ресурси виникають внаслідок того, що соціально-педагогічна система є відкритою до середовища: природа – джерело об'єктів дослідження, економіка – фінансів і матеріально-технічного забезпечення, люди поповнюють колективи педагогів і студентів. До внутрішніх ресурсів відносяться засоби і можливості. Засіб – 1) спосіб, прийом, захід, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити щось; 2) те, що служить знаряддям у якійсь дії, справі [19, с. 96]. Аналіз показує, що засіб, пов'язаний з діяльністю людини, є складником технології. Можливість – 1) здійсненність, допустимість чого-небудь (звичайно за певних умов); змога, шанс, можливість; 2) наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь; 3) внутрішні сили, ресурси, здатності [19, с. 668-669]. Розгляд визначень, наданих вище, показує, що засоби слугують умовами для створення і реалізації можливостей. Слід звернути увагу на третій аспект розгляду можливості, пов'язаний з особистостями суб'єктів соціально-педагогічної системи та їхніми відносинами між собою та середовищем. Можливості суб'єктів як особистостей слід розглядати у таких основних сферах: досвід як знання, вміння, почуття, воля [20, с. 715], мотиваційна система, здатність до рефлексії, креативність. Можливості суб'єктів, що проявляються в їхніх стосунках, – це формування соціально-педагогічного середовища, міжкультурної комунікації, здійснення інноваційної діяльності, управління, організації, створення необхідного психологічного клімату в колективі. Особливо слід підкреслити можливості, що виникають у процесі обміну інформацією як внутрішньо-системного, так і з оточенням. Значення ресурсного підходу збільшується у зв'язку з поширенням застосування методу проектів, який вимагає

обов'язкового врахування ресурсів. Інша сфера застосування ресурсного підходу – це вирішення проблеми оптимізації соціально-педагогічної системи як умови здійснення процесів соціального виховання, соціалізації тощо. Постановка завдання оптимізації включає: збирання інформації та оцінювання ситуації, що склалася; обґрунтування критеріїв оптимізації (часових, матеріальних, інтелектуальних); виявлення та врахування обмежень (ресурсів); визначення способу вирішення завдання оптимізації [21].

Об'єктом тезаурусного підходу є предмети, процеси навколишнього світу, щодо яких необхідно отримати певний набір даних (інформації) з метою їх систематизації, класифікації, розробки моделей. Тезаурусний підхід у діяльності соціального педагога має в своїй основі поняття тезаурусу як повного, систематизованого складу інформації (знань) і установок (норм) у тій або іншій сфері життєдіяльності, що дає можливість у ній орієнтуватися [2, с. 565]. Це дозволяє суб'єктам соціальної діяльності (соціальний працівник, волонтер, державні установи, об'єднання громадян) усвідомити існування цільової групи своєї діяльності як суб'єкта, діяти в двох напрямках: допомога цільовій групі у кризових станах, соціальний захист, активізація людського фактору (цільової групи), а також мати тезаурус, в якому ієрархія знань будується від «свого» до «іншого», розширювати власний тезаурус до меж «ми». Класифікацію наведених вище підходів до вивчення статистики соціально-педагогічних об'єктів слід здійснити за їх спрямованістю: системний та інтервальний підходи – на структуру, функцію та розвиток об'єкта; культурологічний – на діяльність суб'єктів та їх результати як здобутки культури; ресурсний – на умови здійснення діяльності (соціально-педагогічна система); тезаурусний – на особистості суб'єктів у їхній спільній діяльності.

Дослідження динаміки соціально-педагогічних об'єктів здійснюється за допомогою факторного, кібернетичного, діяльнісного і технологічного підходів. Факторний підхід у дослідженні соціально-педагогічних об'єктів ґрунтується на алгоритмі як послідовності дій: виявлення факторів, що впливають на об'єкт; обґрунтування суперечностей, що виникають при дії факторів; формулювання проблеми; визначення шляхів її вирішення. Якщо об'єктом дослідження є соціально-педагогічна система, до складу якої входять колективи людей, то згідно з рекомендаціями філософів Білоруської школи, слід розглядати чотири основні фактори: об'єктивний, суб'єктивний, особистісний і людський [22]. Відповідно до ресурсного підходу, сутність об'єктивного фактору полягає в описі зовнішніх ресурсів та їх впливі на функціонування соціально-педагогічної системи. Суб'єктивний фактор віддзеркалює способи, прийоми, заходи, спеціальні дії, які є відомими, а також проектується як нові, що використовуються в соціально-педагогічному процесі, а також умови його здійснення. Особистісний фактор (соціального педагога, соціального працівника, клієнта) пов'язаний з можливостями особистості – внутрішніми силами, ресурсами, здатностями, досвідом для вирішення проблем. Людський фактор описує роль, значення людини в соціально-педагогічній системі. Наприклад, у докторській дисертації Т.В. Колбіної було розглянуто такі фактори і суперечності [15, с. 1]: об'єктивного фактору – між об'єктивною потребою переходу суспільства до сталого економічного розвитку та відсутністю науково обґрунтованих педагогічних стратегій професійної підготовки до такого переходу спеціалістів, випускників вищих навчальних закладів економічного профілю; суб'єктивного фактору – між потребою українського суспільства у фахівцях високого рівня сформованості міжкультурної комунікації (МКК) та відсутністю цілісної концепції формування її у майбутніх економістів, нерозробленістю теоретико-методологічних засад МКК; суб'єктивного фактору – між необхідністю цілеспрямованого формування МКК та відсутністю для цього науково обґрунтованих інноваційних технологій, у процесі яких розвивається культура професійного спілкування. Виявлені автором суперечності, необхідність їх вирішення зумовили формулювання проблеми і теми дослідження. Факторний підхід як універсальний інструмент аналізу умов, що впливають на здійснення людиною будь-якого виду діяльності, використано в дисертації Т.В. Колбіної для визначення актуальності проблеми, виявлення особливостей міжкультурної комунікації у сфері професійної діяльності майбутніх економістів і специфіки формування МКК,

обґрунтування змісту й педагогічних принципів, розробки технології формування МКК студентів економічного профілю [15, с. 4]. Отже, у процесі дослідження динаміки соціально-педагогічних об'єктів факторний підхід відіграє центральну роль, тому що він дозволяє виявити причини змін, їх вплив на результати діяльності суб'єктів.

Діяльнісний підхід до вивчення соціально-педагогічних об'єктів ґрунтується на визначенні діяльності як динамічної системи взаємодій суб'єкта зі світом, що надає можливість пізнати сутність соціально-педагогічного процесу як спільної продуктивної діяльності суб'єктів, побудованої на організації (вплив на особистість), управлінні (вплив на діяльність), а також спілкуванні між суб'єктами в процесі вирішення проблеми. Аналіз діяльності суб'єкта соціально-педагогічної системи слід почати з обґрунтування аспектів (інтервалів): перший аспект пов'язаний з виділенням компонентів діяльності – об'єкта, предмета, процесу, засобів, результатів; другий аспект охоплює всі компоненти діяльності з метою визначення передумов і власне діяльності; третій аспект пов'язаний з обґрунтуванням репродуктивного і продуктивного компонентів діяльності як соціального явища; четвертий бік дослідження діяльності дозволяє розкрити її як процес, яким можна управляти. Результати аналізу діяльності суб'єктів соціально-педагогічної системи дозволяє, використовуючи факторний підхід, обґрунтувати засоби здійснення діяльності, що надалі використовуються в процесі розробки соціально-педагогічної технології. Це забезпечує емерджентну якість соціально-педагогічної системи – її технологічність.

Об'єктом розгляду з боку кібернетичного підходу є діяльність суб'єктів соціально-педагогічної системи, що відбувається відповідно до законів необхідної різноманітності (У.-Р. Ешбі), зворотного зв'язку, екстремальності тощо. Соціально-педагогічна система характеризується великою кількістю різноманітності; щоб її зменшити і тим самим створити умови для здійснення ефективного управління, слід чітко окреслити мету, надати послідовність її досягнення, розкрити способи і результати, особистісну значимість діяльності для суб'єкта, тобто забезпечити здійснення орієнтувальної діяльності (за концепцією П.Я. Гальперіна). Із законом необхідної різноманітності пов'язаний закон екстремальності: система будь-якої природи у процесі свого руху (розвитку) досягає рівноваги, і цей її стан є екстремальним (за критерієм та обмеженням). Досягнення ефективності функціонування соціально-педагогічної системи забезпечується в тому числі через зворотний зв'язок [8]. Кібернетичний підхід дозволяє обґрунтувати необхідність управління на кожному етапі здійснення соціально-педагогічного процесу: прямого управління на орієнтувальному етапі, співуправління на етапі пізнання і перетворення об'єктів і самоуправління на етапі контролю і рефлексії, а також визначити засоби управління на кожному етапі. Технологічний підхід створює підґрунтя для реалізації соціально-педагогічних систем організації, управління, спілкування як умов здійснення соціально-педагогічного процесу на відповідних етапах: на орієнтувальному етапі – через організацію (вплив на особистість), на пізнавально-перетворювальному етапі – через управління (вплив на діяльність) і на етапі контролю і рефлексії – через спілкування суб'єктів.

Аналіз підходів, які дозволяють вивчити динаміку соціально-педагогічних об'єктів, засвідчує наявність взаємозв'язку між ними і спрямованості кожного підходу на розробку і реалізацію технології процесів: факторний підхід дозволяє визначити проблему дослідження і шляхи її вирішення; діяльнісний підхід визначає сутність діяльності суб'єктів і засоби її здійснення на кожному етапі; кібернетичний підхід дозволяє вивчити особливості діяльності суб'єктів через розгляд законів управління: необхідної різноманітності, зворотного зв'язку й екстремальності; технологічний підхід через розробку технології здійснення соціально-педагогічного процесу дозволяє втілити необхідні і достатні умови його реалізації у вигляді педагогічних систем організації, управління і спілкування.

Важливим компонентом методологічної системи дослідження соціально-педагогічних об'єктів є методи. За їх спрямованістю розрізняють: методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент); методи, що використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження (аналіз і синтез, абстрагування,

ідеалізація, індукція і дедукція, моделювання тощо); методи, що використовуються на теоретичному рівні дослідження (історичний і логічний, системний, особистісно-діяльнісний, особистісно-орієнтований); методи математичної статистики для обробки і представлення результатів дослідження.

Вибір конкретних методів дослідження залежить від характеру фактичного матеріалу, мети і умов. Класифікація методів не є остаточно розробленою. Поширеним є поділ методів на дві групи за ознаками мети і способу реалізації. За першою ознакою методи бувають первинні (збір інформації, вивчення джерел, спостереження, опитування тощо) і вторинні (обробка та аналіз даних, їх систематизація тощо). За ознакою мети виділяють також верифікаційні методи, що дають змогу перевірити отримані результати дослідження. За ознакою способу реалізації розрізняють логіко-аналітичні, візуальні та експериментально-ігрові методи. У прикладних аспектах гуманітарних наук (соціальна педагогіка, соціальна робота тощо) доцільно використовувати: метод множин для опису соціально-педагогічної системи; метод структурно-функціональних схем об'єктів (соціально-педагогічна система, соціально-педагогічний процес); метод матриць для представлення навчальних планів спеціальностей; метод графів для розробки графових моделей навчальних дисциплін; методи оптимізації структури навчальної дисципліни використовують різноманітні математичні моделі (множинні, графові, матричні тощо).

Висновки. Отже, проектування методологічних засад наукового дослідження має ґрунтуватися на таких основних положеннях.

1. Методологічні засади наукового дослідження мають представляти взаємопов'язану сукупність компонентів: науковий апарат дослідження (мета, завдання, об'єкт, предмет); загальні філософські принципи; підходи як теоретичні концепції, що використовуються у всіх або в більшості досліджень, і методи.

2. Кожен компонент методологічних засад має бути класифікованим: науковий апарат — на підґрунті логіки розгортання дослідження; філософські принципи — за їх спрямованістю на об'єкт, предмет, процес, результат; підходи, які слід використовувати для дослідження статичної або динамічної об'єктів; методи — за ознаками мети і способу реалізації.

3. Методологічні засади наукового педагогічного дослідження мають віддзеркалювати способи організації як впливу на особистість, способи управління як впливу на діяльність, що мають місце в процесі спілкування між суб'єктами з метою пізнання і перетворення педагогічних об'єктів.

4. Методологічні засади наукового педагогічного дослідження мають характеризуватися універсальністю як спрямованістю на різні види діяльності, інструментальністю — для визначення способів впливу на особистість і діяльність, рефлексивністю, орієнтованістю на рішення проблем, технологічністю, інтегрованістю як спрямованістю на формування емерджентних якостей об'єктів, зокрема технологічності педагогічної системи.

Подальші дослідження в напрямі теорії та методології педагогіки будуть спрямовані на обґрунтування основ інтервальної педагогіки, що вивчає педагогічну систему, педагогічний процес як багатовимірні об'єкти тощо.

Список використаних джерел

1. Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика / В. С. Безрукова. – Екатеринбург: Деловая книга, 1997. – 308 с.
2. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наук. Думка, 2000. – 680 с.
3. Новий тлумачний словник української мови : В 4х т. Т. 4. – К.: АКОНІТ, 1999. – 941 с.
4. Новий тлумачний словник української мови : В 4х т. Т. 1. – К.: АКОНІТ, 1999. – 910 с.
5. Дмитренко Т. О. Аспектний аналіз процесу пізнання педагогічних об'єктів / Т. О. Дмитренко, К. В. Яресько // Проблеми інж.-пед. освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-

- пед. акад. – Х., 2011. – Вип. 30-31. – С. 7–14.
6. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание / М. С. Каган. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1991. – 352 с.
 7. Оконь В. Введение в общую дидактику / В. Оконь. – М.: Высшая школа, 1990. – 351с.
 8. Дмитренко Т. А. Педагогическая система: структура и законы функционирования / Т. А. Дмитренко // Понятийный аппарат педагогики и образования: сб. науч. тр. – Екатеринбург, 1996. – Вып. 2. – 340 с.
 9. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методологічний аспекти) / В. М. Гриньова. – Х.: Основа, 1998. – 300с.
 10. Лазарев Ф. В. Философия: учебное пособие для студентов / Ф. В. Лазарев, М. К. Трифонова. – Симферополь: СОНАТ, 1999. – 352 с.
 11. Рижанова А.О. Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному контексті: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05 / А.О. Рижанова; Луганський нац. пед. ун-т імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2005. – 456 с.
 12. Культурология / под ред. проф. И. Драча. – Ростов н/Д: Феникс, 1997. – 351с.
 13. Философский словарь / под ред. М. М. Розенталя. – М.: Политиздат, 1975. – 496 с.
 14. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. – М.: Политиздат, 1987. – 588 с.
 15. Колбіна Т. В. Теоретико-методологічні та технологічні засади формування міжкультурної комунікації студентів вищих навчальних закладів економічного профілю: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Т. В. Колбіна; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2010. – 385 с.
 16. Колбіна Т. В. Теоретико-методологічні та технологічні засади формування міжкультурної комунікації студентів вищих навчальних закладів економічного профілю: автореф. дис.... доктора пед. наук: 13.00.04 / Т. В. Колбіна; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2010. – 36 с.
 17. Новый тлумачний словник української мови : В 4-х т. Т. 3. – К.: Аконті, 1999. – 927 с.
 18. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – 4-е изд., доп. – М.: ИТИ Технологии, 2003. – 944 с.
 19. Тлумачний словник української мови : В 4-х т. Т. 2. – Київ: АКОНІТ. – 911 с.
 20. Новейший философский словарь / под ред. А. А. Грицанова. – 2-е изд., перераб. и доп. – Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. – 1280 с. – (Мир энциклопедий).
 21. Коршунов В.М. Математические основы кибернетики: учебное пособие / В. М. Коршунов. – М. : Энергоатомиздат, 1987. – 411 с.
 22. Человек: Опыт исследования сознания и деятельности / Т. И. Адуло, А. И. Антипенко [и др.] / под ред. А. И. Широканова, Д. И. Петрушика. – Минск: Наука и техника, 1989. – 335 с.

Дмитренко Т. О., Ярьсько К. В.

Концептуальні положення проектування методологічних засад наукового дослідження

Розглянуто класифікацію компонентів методологічних засад наукового дослідження, їх взаємозв'язки, спрямованість на формування емерджентних якостей цілісних об'єктів (педагогічна система, педагогічний процес). Розроблено концептуальні положення проектування методологічних засад наукового дослідження (на матеріалі педагогіки).

Ключові слова: концептуальне положення проектування, методологічні засади, наукове дослідження, принцип, підхід, метод, системне мислення, інтервал.

Дмитренко Т. А., Ярьсько Е. В.

Концептуальные положения проектирования методологических основ научного исследования

Рассмотрена классификация компонентов методологических основ научного исследования, их взаимосвязи, направленность на формирование эмерджентных качеств целостных объектов (педагогическая система, педагогический процесс). Разработаны концептуальные положения проектирования методологических основ научного

исследования (на материале педагогики).

Ключевые слова: концептуальные положения проектирования, методологические основы, научное исследование, принцип, подход, метод, системное мышление, интервал.

T. Dmitrenko, K. Yaresko

Conceptual Positions of Design of the Methodological Basis of Scientific Research

The classification of components of methodological basis of scientific research, their interconnections, the focus of the formation the emergent qualities of the integrated objects (pedagogical system, pedagogical process) are considered. The conceptual positions of design of the methodological basis of scientific research are developed (based on pedagogy).

Key words: conceptual positions of design, methodological basis, scientific research, principle, manner, method, system thinking, interval.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2012 р.